

1976. – 670 с.

8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа, 1978. – 263 с.

9. Сухомлинський В. О. Людина неповторна. *Вибрані твори*: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 80–96.

10. Сухомлинський В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – Москва, 1975. – 262 с.

11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори*: в 5 т. / В. О. Сухомлинський – Київ: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 7–282.

12. Ушинський К. Д. Вибрані твори / К. Д. Ушинський. – Київ, 1983. – Т. 1. – С. 192–205.

REFERENCES

1. Dubasenyuk, O. A. (1996). *Teoretychni i metodychni osnovy vykhovnoyi diyalnosti pedahoha*. [Theoretical and methodological foundations of educational activity of the teacher]. Kyiv.

2. Zyazyun, I. A. (2005). *Dukhovni chynnyky elitarnoyi osobystosti*. [Spiritual factors of elitist personality]. Cherkasy.

3. Koval, P. M. (2011). *Psykhologo-pedahohichni chynnyky pedahohichnoyi diyi v systemi uchytel – uchen, vykladach – student*. [Psychological and pedagogical factors of pedagogical action in the system teacher – student, teacher - student]. Ivano-Frankivsk.

4. *Mystetstvo zhyttyetvorchoosti osobystosti: nauk.-metod. posib*. (1997). [The art of life-creation of personality]. Kyiv.

5. Postelnyak, A. I. (2003). *V. O. Sukhomlynskyu: dialoh iz suchasnistyuu*. [Sukhomlynsky V. O.: Dialogue with the present]. Kirovohrad.

6. Solovev, V. S. (1998). *Sochynenyua*. [Compositions]. Moscow.

7. Sukhomlynskyu, V. O. (1976). *Vybrani tvory*.

[Selected Works]. Kyiv.

8. Sukhomlynskyu, V. O. (1978). *Batkovska pedahohika*. [Parent Pedagogy]. Kyiv.

9. Sukhomlynskyu, V. O. (1977). *Lyudyna nepovtorna*. [A man is unique.]. Kyiv.

10. Sukhomlynskyu, V. A. (1975). *O vospytanyu*. [About education.]. Moscow.

11. Sukhomlynskyu, V. O. (1977). *Sertse viddayu dityam*. [I give my heart to the children.]. Kyiv.

12. Ushynskyu, K. D. (1983). *Vybrani tvory*. [selected works]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОВАЛЬ Петро Миколайович – доктор педагогічних наук, професор кафедри фахових методик і технологій початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: методика навчання хореографічних дисциплін у вищій школі, підготовка майбутнього фахівця до педагогічної діяльності з використанням засобів мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOVAL Petro Nikolaevich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Professional Techniques and Technologies of Elementary Education of the Precarpathian National University named after V. Stefanyk

Circle of scientific interests: methodology of teaching choreographic disciplines in high school, preparation of a future specialist for pedagogical activity with the use of means of art.

Дата надходження рукопису 07. 08. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов

УДК 811.161.2(07)

КУЧЕРЕНКО Ірина Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри практичного мовознавства, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

e-mail: kucherenkoia@ukr.net

МАМЧУР Лідія Іванівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичного мовознавства Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

e-mail: mamchur_l@ukr.net

УРОК ЯК ФУНКЦІЙНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Постановка та обґрунтування проблеми. У сучасному освітньому просторі утвердилася загальна тенденція акцентуалізації навчально-виховного процесу на особистісно орієнтоване, компетентісно спрямоване,

комунікативно-діяльнісне навчання. Виховання мовної особистості учня як національно свідомого майбутнього громадянина України – найголовніша мета шкільної мовної освіти і завдання вчителя-

словесника – створити необхідні дидактико-методичні умови для розвитку глибоко моральної, гуманної, духовно багаті особистості. Сьогодення вимагає включити до змісту освіти не тільки засвоєння знань і вироблення мовних умінь, а й розвиток мовленнєвого досвіду їх застосування, тобто шкільне навчання української мови обов'язково повинно бути практично спрямованим – мати вихід у живе мовленнєве спілкування, навчальний дискурс на уроці. Вітчизняна лінгводидактика завжди прагне вдосконалити теорію та практику навчання української мови, знайти і розробити шляхи ефективного розвитку комунікативної компетентності учнів на уроках мови. Серед учених-методистів і в освітянській практиці з-поміж учителів-новаторів ім'я Василя Олександровича Сухомлинського займає одне з почесних місць. Суттєвим внеском у методику навчання української мови стали дослідження вченим уроку рідної мови, розроблення власної концепції технології проведення навчального заняття – особливого, емоційного, натхненного, високоефективного та продуктивного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема навчання української мови дитини-школяра, формування національно-мовної особистості майбутнього громадянина різними формами та засобами була і залишається в полі зору вчених-методистів й учителів-практиків. Питання формування в учнів на уроках української мови мовної обізнаності й майстерності, мовленнєвої вправності й досконалості, комунікативної здатності й умілості досліджували О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, І. Кучеренко, О. Кучерук, Л. Мамчур, Л. Мацько, В. Мельничайко, С. Омельчук, М. Пентилюк, Т. Симоненко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, С. Чавдаров, Г. Шелехова, К. Ушинський та ін. Теоретико-методичні ідеї вчених-методистів є важливим підґрунтям для модернізації сучасного мовного навчання, вдосконалення уроку української мови. Особливої значущості в аспекті дослідження найкращих концепцій науковців задля інтерпретованої імплементації в сучасну мовноосвітню практику постає аналіз концептуальних положень методичного доробку В. Сухомлинського, котрий свого часу привніс новаторські ідеї вдосконалення шляхів розвитку мовно-мовленнєвої грамотності і вмілості учнів.

Мета статті – проаналізувати шляхи розвитку мовної особистості учня в лінгводидактичній спадщині В. Сухомлинського, схарактеризувати погляди

вченого щодо класифікації уроків рідної мови, особливості їх проведення і реалізації; окреслити шляхи застосування методичної спадщини вченого у практику навчання української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спадщина кожного визначного педагога так чи інакше пов'язана з життям і творчістю свого народу. Вона є найповнішим виявленням його духу, сили і творчих поривань. Це по праву можна сказати і про В. О. Сухомлинського, відомого вченого практика, вчителя української мови і літератури за фахом, великого шанувальника рідної української мови. Мова великого українського народу – найважливіший засіб самовираження, нею створено й акумульовано неоціненні духовні багатства, людські чесноти і досягнення. В. Сухомлинський розумів роль і значення мови у житті людини і суспільства. Учений розглядав рідну українську мову як провідний навчальний предмет у школі, успішне оволодіння якою значною мірою сприяє засвоєнню знань з інших предметів. За переконанням ученого, марно думати, що учень, який не знає рідної мови, зможе вправно користуватись іншою мовою, оскільки багатство мови іншого народу залишається для людини неприступним, якщо вона не оволоділа рідною мовою, не відчула її краси. В. Сухомлинський звертається до учнів та молоді: «Знай, бережи, збагачай велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це мова великого народу, великої культури» [8, с. 34].

Основним завданням теорії і практики навчання української мови, вважав учений-практик, є постійне вдосконалення змісту, форм і методів його організації як неподільних складових частин навчального процесу. Чільне місце в лінгводидактичній спадщині В. Сухомлинського посідає урок як основна форма організації навчально-виховної роботи в школі.

Урок є органічним цілим, з цілевизначеною навчально-виховною метою, якій підпорядковано всі елементи уроку; кожна частина уроку й урок загалом повинні бути побудовані з урахуванням закономірностей і принципів засвоєння, що визначають організацію процесу навчання. На думку В. Сухомлинського, урок – це «дзеркало загальної і педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його світогляду, ерудиції [7]». Урок має невичерпні резерви, потужні дидактико-виховні й розвивально-творчі можливості, чітко висвітлені у триєдиній меті уроку – навчальній, розвивальній і виховній. Сучасний урок є віддзеркаленням новітньої педагогіки і методики навчання української мови,

основною і найбільш поширеною структурною одиницею класно-урочної системи навчання в основній школі. Урок – це стрижень навчання, інструмент виховання й розвитку особистості. Саме у межах навчального урочного часу відбувається реальне формування індивідуальних компетентностей учня, відбувається розвиток його персональних задатків, здійснюється становлення особистісних якостей.

Урок як цілісна функційна система складається з низки взаємопов'язаних компонентів, що впливають на ефективність проведення навчального заняття і на якість розвитку особистісної комунікативної компетентності учня. Тому класифікація і структурування уроку – одне з ключових питань лінгводидактики. У середині ХХ століття, в час активної науково-дослідної діяльності В. Сухомлинського, у методиці навчання рідної мови було визначено й описано такі види уроків: подачі (вивчення) нового матеріалу, закріплення вивченого, повторення, перевірка знань учнів [4], аналізу контрольних робіт, узагальнення вивченого [5], комбіновані уроки [1]. Означені аспекти уроки рідної мови, по-перше, не охоплювали всієї різноманітності занять, що проводилися в школах, зокрема простежувалася відсутність уроків розвитку зв'язного мовлення учнів; по-друге, вони відрізнялися певною одноманітністю, схематизмом, недостатньо сприяли активізації пізнавальної діяльності учнів, збагаченню їхнього словника, розвитку мовлення в цілому. В. Сухомлинський у своїй науковій і практичній діяльності уник названих недоліків і багато в чому випередив свій час.

У системі занять з української мови, які у В. Сухомлинського мали творчий характер, відрізнялися методичною свіжістю і новизною, у Павлівській школі знайшли широке застосування уроки заключного повторення і систематизації вивченого [9], а також уроки, спрямовані на розвиток мислення і мовлення учнів [7]. Такі види навчальних занять посіли своє особливе місце у класифікації уроків рідної мови В. Сухомлинського. Уроки будувалися з урахуванням таких положень і настанов:

1. Поєднання, об'єднання, злиття практичної роботи, що її виконують учні, з первинним сприйняттям знань, з їх поглибленням, розвитком, застосуванням. У зв'язку з цим необхідне закріплення знань. Це тривалий процес, що охоплює не тільки спеціальні вправи та інші види самостійної роботи, а й оволодіння новими знаннями.

2. Застосування знань (у різноманітних формах) як найважливіший, головний шлях не тільки поглиблення, розвитку знань, а і їхне

виявлення, перевірки. Застосуванням знань учителі прагнули забезпечити постійний зворотний зв'язок, одержати інформацію про те, як учні думають, яких результатів досягає кожний із них. Своєчасна інформація про розумову працю кожного учня залежить від того, наскільки правильно дібрано завдання для застосування знань, чи враховано індивідуальні здібності й особливо самостійність, індивідуальний характер розумової праці.

3. Тривалість і поступовість процесу оволодіння знаннями. Якщо на вивчення певної теми програмою передбачено три години, то це зовсім не означає, що після цих трьох уроків учні повністю оволоділи знаннями. Знання розвиваються, поглиблюються поступово і впродовж тривалого часу. Розвиток, поглиблення знань – тривалий процес, що відбувається і на уроці, і під час виконання домашніх завдань. Практична робота, потрібна для закріплення, розвитку, поглиблення знань, розподіляється на тривалий час [6].

Уроки, що ґрунтуються на цих положеннях, дуже різноманітні за структурою. В. Сухомлинський радить більшості уроків української мови у 1–5 класах починати з практичного застосування знань, набутих раніше; у процесі цієї роботи поглиблюється розуміння правил, визначень та інших узагальнень. Якщо, наприклад, на уроках граматики вивчають правопис ненаголошених голосних, то вчитель має вибрати один з методичних прийомів, який сприятиме свідомому засвоєнню учнями суті правила: учні або записують кілька речень, пояснюючи в них слова з ненаголошеними голосними, або вибирають речення із словами цього типу з книжки для читання, або групують слова з ненаголошеними голосними за ознаками, особливостями, або самостійно складають речення із словами з ненаголошеними голосними. У процесі педагогічної діяльності В. Сухомлинський з'ясував, що структура уроку в початкових класах визначається особливістю знань, якими учні повинні оволодіти на цьому ступені навчання. Ці знання мають органічно поєднуватися з уміннями. Головне завдання початкового етапу навчання полягає в тому, щоб діти вміли читати, писати, думати, спостерігати, висловлювати свою думку. Тому до всіх структурних етапів уроків мови необхідно включати активну працю: учні обов'язково щось роблять – пишуть, читають, спостерігають явища природи чи трудовий процес, складають твори.

Уроки заключного повторення і систематизації знань В. Сухомлинський радив проводити час від часу. Теми таких уроків

визначаються співвідношенням теоретичних знань і практичних навичок учнів. При систематичному повторенні на кожному уроці, при вмілому виділенні найголовнішого з теми, при поєднанні засвоєння теоретичного матеріалу з практичною роботою підготовка учня до уроку заключного повторення і систематизації знань вимагає часу не більше, ніж до звичайного уроку. У процесі вивчення програмового матеріалу учні записують правила, найголовніші приклади, які будуть потрібні для підготовки до уроку заключного повторення і систематизації. Учні користуються записами при вивченні окремих розділів. Досвід переконав, що повторення записів, зроблених самими учнями, дає велику користь. Адже ці записи – результат напруженої розумової праці, заучування і відтворення. «Повторюючи записане, учень відновлює в пам'яті ті думки, висновки, узагальнення, до яких він прийшов багато місяців тому. Забуте і нетвердо засвоєне відновлюється при цьому значно швидше, ніж при читанні підручника» [9, с. 29]. Урок заключного повторення і систематизації буде продуктивним, коли в учня є достатній запас знань і навичок для того, щоб повторювати тільки головне. Слід повторювати не все підряд, а привести в систему весь обсяг знань, спираючись на основне.

У сучасній системі аспектичних уроків української мови наявні уроки повторення, узагальнення і систематизації. Мета такого уроку – узагальнення комплексу знань, умінь, навичок і досвіду їхнього застосування, систематизація власної комунікативної компетентності. Структурні етапи: організаційний момент, мотивація, перевірка домашнього завдання, цілевизначення, повторення, узагальнення і систематизація комплексу знань, умінь, навичок і досвіду їхнього застосування; рефлексія, пояснення домашнього завдання, підсумки уроку [2].

Уперше в методиці української мови В. Сухомлинський запровадив уроки, спрямовані на розвиток мислення і мовлення учнів – це «Уроки мислення» серед природи. Поділився досвідом з колегами, зацікавив їх цією формою роботи з дітьми. Навесні і восени майже третину уроків учителі почали проводити серед природи, і ніхто не скаржився на брак часу. Природа, її невичерпне багатство і різноманітність – головне джерело думки, головна школа розвитку розумових здібностей. Кожна подорож у природу була пошуком: досліджувалося емоційне забарвлення слова, що народжувалося у процесі спостереження. Учителі початкових класів стали складати твори-мініатюри, частіше обговорювати цікаву проблему, результати спостережень. У процесі розмови поступово народжувалася істина:

кожний вчитель повинен бути словесником, бо слово – найважливіший педагогічний інструмент, його нічим не заміниш.

«Уроки мислення» проходили у «Школі радості під блакитним небом» і в кімнаті Казки. В. Сухомлинський домагався, щоб увесь навчально-виховний процес був пронизаний напруженою роботою думки. Для уроків мислення він розробив цілу програму. Так з'явилася «Книга природи», в якій окремі факти, явища мали свої сторінки і назви: «Живе і неживе», «Неживе пов'язане з живим», «Усе в природі змінюється», «Сонце – джерело життя», «Як подорожує краплина води», «Пробудження природи навесні», «Природа чекає на зиму», «Ліс зберігає вологу». Цей перший етап розвитку мислення дитини у школі є найбільш відповідальним у житті людини, що добре розумів павлівський учений. Саме в дитинстві людина опановує скарби рідного слова, навчається думати. Педагог радив пов'язувати урочні заняття з навколишнім світом, щоб духовне життя підлітків було насиченим і повноцінним, щоб вони не витрачали даремно часу і не шукали гострих пригод. Треба «простягнути незримі ниті» від уроку до позаурочних інтересів, запитів.

Уроки мислення В. Сухомлинський радив практикувати від дошкільного віку до закінчення 8 (теперішнього 9) класу. На таких уроках діти досліджуватимуть, осмислюватимуть життя природи, працю людей. Завдяки їм у школяра буде можливість висловити власні думки про те, що він бачить, спостерігає, досліджує, робить. «Уроки мислення серед природи» В. Сухомлинський називав «подорожами до джерел живої думки» [6, с. 401]. Ці уроки були багатшими за цілеспрямованістю і формами розумової праці дітей. На одному з уроків учні міркують про явище, причину і наслідок. У навколишньому світі вони шукають причиново-наслідкові зв'язки, описують їх. За таких умов думка учнів ставала яскравішою, багатшою, виразнішою, слово, набуваючи емоційного забарвлення, починало грати, трепетати.

Активна розумова діяльність учнів на уроці забезпечується тоді, коли розповідь учителя грамотна, чітка, послідовна. Неясність думки, нечіткість, розпливчатість мовлення вчителя – це вже гарантія того, що в головах учнів плутанина і 90% часу витрачено марно. В. Сухомлинський, аналізуючи відвідані уроки, радив учителям мови особливу увагу зосереджувати на тому, як застосовуються раніше набуті знання для здобуття нових. Це, вважав педагог-новатор, найважливіша складова частина закріплення знань.

Великий інтерес становлять думки В. Сухомлинського про критерії ефективності

уроку. Ними він вважав: залучення шляхом індивідуального підходу до продуктивної навчальної роботи на уроці всіх дітей; забезпечення єдності навчання і виховання; раціональну перевірку знань учнів; встановлення зворотного зв'язку в процесі викладу нового матеріалу; розвиток і поглиблення знань учнів під час вивчення нового матеріалу; засвоєння учнями так званих «вузлів знань»; проведення широкої словникової роботи; застосування раціональної організації домашніх завдань.

В. Сухомлинський справедливо вважав, що «ефективність уроку, результат роботи вчителя – це не кращі відповіді окремих учнів, викликаних після розповіді, пояснення, а добрі знання всього класу» [6, с. 595]. Учитель повинен розраховувати завдання для самостійної, індивідуальної роботи так, щоб його виконали всі учні цілком самостійно. З цією метою треба добирати завдання в кількох варіантах, відводячи час на думання, осмислення, щоб і найслабкіші діти довели роботу до кінця.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. На сучасному етапі модернізації шкільної мовної освіти особливої значущості набувають концептуальні положення В. Сухомлинського щодо формування мовної особистості учня на уроках української мови. Урокам рідної мови В. Сухомлинський відводив особливе місце в системі освіти: надзвичайно велика їх роль у прищепленні учням любові до слова, у розвитку образного мислення, становленні світогляду і т. ін. Творче впровадження у навчально-виховний процес мовного навчання в сучасній школі ідей вченого-практика дасть змогу вчителям удосконалити методику навчання, а учням якнайкраще опанувати систему рідної мови і наблизитися до сприйняття загальної мовної картини навколишнього світу у взаємозв'язку, який об'єднується цілісністю людського мислення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дмитровський Є. М. Методика викладання української мови в середній школі / Є. М. Дмитровський. – К.: Рад. школа, 1965. – 286 с.
2. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія / Ірина Кучеренко. – Умань: ФОП Жовтий О. О. – 2014. – 410 с.
3. Мамчур Л. Лінгводидактична спадщина В.О.Сухомлинського: навчально-методичний посібник / Л. І. Мамчур. – Умань: РВЦ «Софія», 2009. – 170 с.
4. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. С. Х.Чавдарова і В. І.Масальського. – К.:Рад. школа, 1954. – 348 с.

5. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. С. Х.Чавдарова і В. І.Масальського. – К.: Рад. школа, 1962. – 372 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.4. – 637 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.5. – 638 с.
8. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності / В. О. Сухомлинський. – К., 1966. – 232 с.
9. Сухомлинський В. О. Уроки заключного повторення і систематизації вивченого // В. О. Сухомлинським // Рад. школа. – 1954. – № 4. – С. 26–31.

REFERENCES

1. Dmytrovsjkyj, Je. M. (1965). *Metodyka vykladannja ukrajinsjkoji movy v serednij shkoli*. [Methodology of teaching Ukrainian language in high school]. Kyiv.
2. Kucherenko, I. (2014). *Teoretychni i metodychni zasady suchasnogho urokuukrajinsjkojimovy v osnovnij shkoli*. [Theoretical and methodical principles of the modern lesson of the Ukrainian language in the basic school]. Uman.
3. Mamchur, L. (2009). *Lingvodidaktyčna spadshhyna V. O. Sukhomlynsjkocho*. [Lingvodidactic legacy VO Sukhomlynsky]. Uman.
4. *Metodyka vykladannja ukrajinsjkoji movy v serednij shkoli*. (1954). [Methodology of teaching Ukrainian language in high school]. Kyiv.
5. *Metodyka vykladannja ukrajinsjkoji movy v serednij shkoli*. (1962). [Methodology of teaching Ukrainian language in high school]. Kyiv.
6. Sukhomlynsjkyj, V. O. (1977). *Vybrani tvory: u p'jaty tomakh*. [Selected works: in five volumes]. Kyiv.
7. Sukhomlynsjkyj, V. O. (1977). *Vybrani tvory: u p'jaty tomakh*. [Selected works: in five volumes]. Kyiv.
8. Sukhomlynsjkyj, V. O. (1966). *Moraljni zapovidi dytynstva i junosti*. [The moral commandments of childhood and adolescence]. Kyiv.
9. Sukhomlynsjkyj, V. O. (1954). *Uroky zakljuchnogho povtorennja i systematyzaciji vvychenogho*. [Lessons of the final repetition and systematization of the learned]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КУЧЕРЕНКО Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри практичного мовознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Наукові інтереси: методика навчання української мови, комунікативна лінгвістика, когнітивна методика, психолінгвістика

МАМЧУР Лідія Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичного мовознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

KUCHERENKO Iryna Anatolievna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Practical Linguistics, Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna

Circle of scientific interests: methodology of teaching the Ukrainian language, communicative

linguistics, cognitive methodology, psycholinguistics

MAMCHUR Lidiya Ivanivna – doctor of pedagogical sciences, professor, professor of the department of practical linguistics of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: methodology of teaching the Ukrainian language, communicative linguistics, cognitive methodology, psycholinguistics.

Дата надходження рукопису 07. 08. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор Н. А. Калініченко

УДК: 37.0:372:376

МІСР Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри початкової освіти Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: t.miier@kubg.edu.ua

**РОЗГЛЯД ФЕНОМЕНУ «ОСВІТНІЙ ПРОСТІР»
У КОНТЕКСТІ ПОЄДНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ
НАПРАЦЮВАНЬ З ВАГОМОЮ ПЕДАГОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ МИНУЛОГО**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Глобалізаційні процеси, стрімке зростання обсягів інформаційних ресурсів та мобільне їх використання для активного життя спричинили розвиток суспільства спочатку як інформаційного, а згодом і як суспільства знань. Сучасний розвиток суспільства характеризується, з одного боку, прискоренням збільшенням обсягу знань у різних галузях людської життєдіяльності, а, з іншого – зростанням ролі комп'ютерної комунікації, зокрема опосередкованою взаємодією індивідів, циркуляцією інформаційного потоку та швидким доступом до інформаційних даних.

І в інформаційному суспільстві, і в суспільстві знань нового імпульсу й нових якостей набуває вся система масової комунікації, а особливо та частина соціальної інформації, що охоплює такі складові, як світоглядна, духовна, естетична, публіцистична, побутова тощо. Базовим у розумінні масової комунікації є інформаційний простір, у якому і завдяки якому виробляється, існує, циркулює, розвивається, використовується інформація. Інформаційний простір – це поняття, сутність якого можна трактувати з огляду на територіальний, повітряний, космічний, технічний, економічний та людський аспекти, оскільки виробником і споживачем соціальної інформації є людина, за її відсутності інформація втрачає свій сенс.

Зазначене активізує всебічний розгляд проблеми функціонування світового інформаційного простору в значенні обширу, котрий включає в себе інформацію про сукупність усіх форм матерії у космічному просторі в цілому та земному зокрема; обширу, в межах якого людська діяльність стає визначальним чинником розвитку й продукування інформації; обширу, котрий існує в модусах минулого, теперішнього і майбутнього, а отже містить активний інформаційний простір та неактивні інформаційні простори майбутнього й минулого.

Авторка статті вдається до тлумачення поняття «*активний інформаційний простір*» («обшир, у якому й завдяки якому виробляється, існує, циркулює, розвивається, використовується інформація» [1, с.109]), «*неактивний інформаційний простір майбутнього*» («обшир, котрий включає в себе інформацію про сукупність усіх форм матерії, пізнання якої в процесі людської діяльності стає визначальним чинником розвитку й продукування інформації; існує в модусі майбутнього; обшир пізнання, зміна меж якого визначає тенденції подальшого цивілізаційного розвитку» [1, с.109]) та «*неактивний інформаційний простір минулого*» («обшир, котрий включає в себе інформацію про сукупність усіх форм матерії, які стосуються попередньої людської діяльності; існує в модусі минулого; обшир пізнання, зміна меж якого в більшій чи меншій